

اثربخشی بازی درمانی گروهی بر مشکلات رفتاری کودکان پیش دبستانی *Effectiveness of group play therapy on behavior problems in preschool children*

Nafiseh Sarihi

Ph.D. student in Psychology, Islamic Azad University,
Garmsar Branch, Garmsar, Iran

Ghazal Sadat pournesaei

Ph.D. student in Psychology, Islamic Azad University,
Garmsar Branch, Garmsar, Iran

Mahnaz Nikakhlagh

Ph.D. student in Psychology, Islamic Azad University,
Garmsar Branch, Garmsar, Iran

Abstract

Background: Problem areas: behavioral disorders, creates many individual and social problems. Children with this disorder, family, school and community with various issues and challenges facing them in the face of turmoil, psychological and socio-teens and even adults, are vulnerable. The purpose of this study, the effectiveness of play therapy in preschool children's behavioral problems. **Method:** ۲۰ children aged ۴ to ۶ years who have had behavioral problems, were selected randomly in the experimental and control groups of ۱۰ people were. The instrument used in this study, a ۲۷-item questionnaire was designed behavioral problems. Participants received ۱۰ sessions of group play therapy. Data were analyzed using ANCOVA. **Results:** Results showed that the mean scores of behavior problems in the experimental group decreased significantly at post-test than the control group ($p = 0.001$). The findings demonstrated the effectiveness of group play therapy on preschool children's behavioral problems.

Conclusion: According to the behavioral problems of preschool children should Azrahkarhay of group play therapy as a treatment for behavioral disorders in children, more attention.

Keywords: group play therapy, behavior problems, children in preschool

نفسه صریحی

دانشجوی دوره دکتری روانشناسی تربیتی دانشگاه آزاد واحد گرمسار

غزل سادات پورنساعی

دانشجوی دوره دکتری روانشناسی تربیتی دانشگاه آزاد واحد گرمسار

مهناز نیک اخلاق

دانشجوی دوره دکتری روانشناسی تربیتی دانشگاه آزاد واحد گرمسار

چکیده

زمینه مسئله: اختلال‌های رفتاری، مشکلات فردی و اجتماعی فراوانی را به وجود می‌آورد. کودکان مبتلا به این اختلال‌ها، خانواده، آموزشگاه و اجتماع را با مسائل و دشواری‌های گوناگونی مواجه می‌کنند و آنها را نیز در برابر آشفتگی‌های روانی _ اجتماعی دوران نوجوانی و حتی بزرگسالی، آسیب پذیر می‌سازند. **هدف:** هدف پژوهش حاضر، تاثیر بازی درمانی بر کاهش مشکلات رفتاری کودکان سنین پیش دبستانی است. **روش:** بدین منظور ۲۰ کودک سنین ۴ تا ۶ سال که دارای مشکلات رفتاری بودند، به صورت تصادفی ساده انتخاب شدند و در دو گروه ۱۰ نفره ی آزمایش و کنترل جای داده شدند. ابزار مورد استفاده در این پژوهش، پرسشنامه ی ۲۷ سوالی مشکلات رفتاری محقق ساخته بود. شرکت کنندگان به مدت ۱۰ جلسه تحت بازی درمانی گروهی قرار گرفتند. داده‌ها به وسیله ی آزمون کوواریانس تجزیه و تحلیل شدند. **یافته‌ها:** یافته‌ها نشان داد که میانگین نمرات مشکلات رفتاری در گروه آزمایش، کاهش معنی داری در مرحله پس آزمون، نسبت به گروه کنترل داشته است ($p = 0.001$). یافته‌های پژوهش حاکی از اثربخشی بازی درمانی گروهی بر کاهش مشکلات رفتاری کودکان سنین پیش دبستانی است. **نتیجه گیری:** با توجه به کاهش مشکلات رفتاری کودکان پیش دبستانی باید به نقش بازی درمانی گروهی به عنوان یکی از راهکارهای درمان اختلالات رفتاری در کودکان، بیشتر توجه شود.

واژه‌های کلیدی: بازی درمانی گروهی، مشکلات رفتاری، کودکان پیش دبستانی

مقدمه

دوران کودکی از مهمترین مراحل زندگی است که در آن شخصیت فرد پایه ریزی شده و شکل می‌گیرد. اغلب اختلالات و ناسازگارتهای رفتاری پس از دوران کودکی ناشی از کمبود توجه به دوران حساس کودکی و عدم هدایت صحیح در روند رشد و تکامل است. این بی‌توجهی منجر به عدم سازش و انطباق با محیط و بروز انحرافات گوناگون در ابعاد مختلف برای کودک می‌باشد. برای آنکه کودک بتواند مراحل طبیعی رشد و نمو را بگذراند و دارای شخصیت محکم و باثباتی شود محیط مناسبی لازم است. در این نردبان رشد و نمو، محیط، خانواده، مدرسه و بالاخره اجتماع هریک دارای نقش مشخصی می‌باشند، ولی از همه مهمتر نقش محیط مدرسه و خانواده یعنی چگونگی برخورد و ارتباط والدین و مربیان با کودک است.

مشکل رفتاری به رفتار فردی اطلاق می‌شود که بدون پایین بودن بهره هوشی، تعادل روانی و رفتاری از اندازه عمومی اجتماع دور و دارای شدت، تکرار، مداومت در زمان‌ها و مکان‌های متعدد باشد، به طوری که در عملکرد تحصیلی، رفتاری فرد دچار درماندگی و کاهش میزان کارایی می‌شود، این گونه کودکان مرتب از سوی اطرافیان به طور مستقیم یا غیر مستقیم طرد می‌شوند و در مدرسه و یا مهدکودک مرتب از آنها گله و شکایت دارند اختلالات رفتاری، مشکلات فردی اجتماعی فراوانی را به وجود می‌آورد. کودکان مبتلا به این اختلال‌ها، خانواده آموزشگاه و اجتماع را با مسائل و دشواری‌های گوناگونی مواجه می‌کنند و آنها را در برابر آشفته‌گی‌های روانی - اجتماعی دوران نوجوانی و حتی بزرگسالی آسیب پذیر می‌سازند.

پژوهش‌های مختلف نشان می‌دهد که تقریباً ۳۰ درصد کودکان و نوجوانان در طول زندگی خود یک اختلال روانپزشکی قابل تشخیص را تجربه خواهند کرد، اما ۷۰ تا ۸۰ درصد آنها مداخله‌ی مناسب را دریافت نمی‌کنند. این اختلال‌ها به نقص عملکرد در زمینه‌های مختلف، از جمله زمینه‌های خانوادگی و تحصیلی منجر می‌شود که در نهایت، افت تحصیلی یا رفتارهای بزهکارانه را موجب می‌شود (ایوانز و همکاران، ۲۰۱۱).

در ایران نیز، پیش‌بینی می‌شود که شیوع اختلال‌های رفتاری در کودکان، بیش از حد انتظار باشد. در پژوهش ابوالقاسمی و همکاران (۱۳۸۴) بر روی ۵۱۳۶ دانش‌آموز مدرسه‌ی دخترانه و پسرانه مشخص شد که ۲ درصد دانش‌آموزان ابتدایی، مبتلا به اختلالات هیجانی هستند. این پژوهش نشان داد که ۳ درصد دانش‌آموزان اختلال سلوک، ۲ درصد اختلال هیجانی، ۳/۱ درصد اختلال نقص توجه، ۳/۳ درصد اختلال بیش‌فعالی، ۳/۴ درصد اختلال نقص توجه همراه با بیش‌فعالی و ۲/۶ درصد اختلال بی‌اعتنایی مقابله‌ای دارند. این پژوهش نشان داد که پسران در مقایسه با دختران، بیشتر به اختلال‌های سلوک، نقص توجه، بیش‌فعالی و بیش‌فعالی همراه با نقص توجه مبتلا هستند. در پژوهش کدخدایی (۱۳۷۶) بر روی دانش‌آموزان دبستانی در اصفهان، میزان شیوع اضطراب و افسردگی کمتر از ۱ درصد به دست آمده است.

ابراهیمی در پژوهش خود نشان داد که بازی درمانی با رویکرد شناختی - رفتاری در کاهش ترس شب کودکان مؤثر است براتون و همکاران در مروری از ۸۲ مطالعه‌ی تجربی از بازی درمانی، نتیجه گرفتند که بازی درمانی نتایج مؤثری را در خودپنداره، تغییرات رفتاری، توانایی شناختی، مهارت‌های اجتماعی و اضطراب نشان داده است. باگرلی و پارکر بیان کردند که بازی درمانی گروهی بر یادگیری، خودکنترلی، مسئولیت، ابراز احساسات، احترام گذاشتن، پذیرش خود و دیگران و بهبود مهارت‌های اجتماعی، عزت نفس و نیز کاهش تأثیرات افسردگی و اضطراب مؤثر است. دورتی بازی درمانی کودک محور را بر روی مراحل مختلف رشد کودکان بررسی کرده است. نتایج این پژوهش، تأثیر بازی درمانی کودک محور را بر روی مراحل رشدی پیش‌عملیاتی و عملیاتی عینی کودکان گروه آزمایش نشان داد. لاندرس و همکاران بیان می‌کنند که بازی درمانی کودک محور تأثیر مثبتی بر روی رفتار و هیجانات دارد. استانگیر و همکاران بیان می‌کنند که درمان شناختی - رفتاری، درمان انتخابی ترس اجتماعی است. تیوب و

همکاران نیز عنوان کردند که درمان شناختی - رفتاری برای ترس اجتماعی هم به صورت انفرادی و هم به شیوه‌ی گروهی موثر است.

شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد مشکلات رفتاری کودکی با دوران بزرگسالی در ارتباط است. دریک بررسی بر روی کودکان ۵ ساله که در کلینیک روانپزشکی تحت پیگیری قرار گرفته بودند، سه تا ۶ سال بعد، عده‌ی قابل توجهی از آنها هنوز درگیر مسئله‌ی خود بودند. دو سوم کودکانی که دچار ترس و شب‌ادراری بودند هنوز این مشکلات را داشتند. در یک بررسی مشخص شد تمامی مادرانی که کودکان دچار یکی از انواع مشکلات رفتاری بوده‌اند، خواستار راهنمایی و مشاوره بودند و ۷۰ درصد مادران ابراز می‌کردند که مشکلات رفتاری کودکان اثرات سوء بر کل خانواده داشته است. بنابراین شناسایی سریع و به موقع مشکلات رفتاری کودکان، امکان درمان سریعتر آنان را مهیا می‌سازد.

درمانهای غیر دارویی همچون روان درمانی و مشاوره‌ی کودکان، با استفاده از شیوه‌های بازی درمانی، برای درصد قابل ملاحظه‌ای از کودکان نتیجه بخش بوده است. هرگاه زبان کلامی برای ابراز افکار و احساسات کودکان کفایت نکند، درمانگران از بازی درمانی برای کمک به کودکان در ابراز آنچه آنها را ناراحت کرده است، استفاده می‌کنند (جیل، ۱۹۹۱).

بازی درمانی رویکردی با ساختار و مبتنی بر نظریه‌ی درمان است که فرایندهای یادگیری و ارتباط طبیعی و بهنجار کودکان را پایه ریزی می‌کند (کارمیخیل، ۲۰۰۶، لندرت، ۲۰۰۲، اوکانر و شافر، ۱۹۸۳). قدرت درمانی که در بازی درمانی نهفته است، به طرق گوناگون مورد استفاده قرار می‌گیرد. درمانگران از طریق بازی به کودکانی که مهارتهای اجتماعی یا عاطفی شان ضعیف است رفتارهای سازگارانه تری را می‌آموزند (پدرو، کارول و ردی، ۲۰۰۵). رابطه‌ی حسنه‌ای که بین درمانگر و کودک در طول جلسه‌های بازی درمانی شکل می‌گیرد، تجربه‌ی مهمی را که برای درمان لازم است، فراهم می‌آورد (موستاکس، ۱۹۹۷). در بازی درمانی، اسباب بازی‌ها مثل کلمات کودک و بازی، زبان کودک است (لندرت، ۲۰۱۰).

بازی درمانی می‌تواند به عنوان مشاوره برای کودکان و درمان برای بزرگسالان عمل کند. بازی یک رفتار پیچیده است که به طور ساده ظاهر می‌شود. در بازی درمانی، بچه‌ها بازی را به عنوان روشی جهت ابراز عواطف، رفتار اجتماعی، شدت رفتار و مشکلات خانوادگی، استفاده می‌کنند. در طول بازی درمانی، بین کودک و درمانگرش رابطه‌ی قوی به وجود می‌آید. ثبات این رابطه مهم است زیرا سبب می‌شود که محیط امن و مطمئنی برای کودک جهت اجرای بازی و برای درمانگر جهت وارد شدن به دنیای کودک و زیر نظر گرفتن رفتارهایش ایجاد شود.

بازی باعث ارتباط افکار درونی کودک با دنیای خارجی او می‌شود و باعث می‌شود که کودک بتواند اشیای خارجی را تحت کنترل خود در آورد. بازی به کودک اجازه می‌دهد تا تجربیات خود، افکار، احساسات و تمایلاتی که برای او تهدید کننده هستند، را نشان دهد. بازی به عنوان یک روش صحیح و درست در درمان کودک است، زیرا کودکان اغلب در بیان شفاهی احساساتشان دچار مشکل هستند. از طریق بازی، کودکان می‌توانند موانعشان را کاهش داده، احساسات خود را بهتر نشان دهند. بازی درمانی به عنوان یک ارتباط بین فردی پویا بین کودک و یک درمانگر آموزش دیده در فرایند بازی درمانی توصیف می‌شود، که رشد یک ارتباط امن را برای کودک تسهیل می‌نماید، تا کودک به طور کامل خود را بیان کند. از طریق بازی درمانی، کودک می‌تواند مهارت‌های شاهد خود را بهتر فرا گیرد و کسب کند.

بازی برای کودکان مفید است چون بازی موقعیت مناسبی برای تشخیص و درمان فراهم می‌کند. بازی بیشتر ناشی از انگیزه‌ی درونی است تا انگیزه‌ی بیرونی و این بازتاب درون کودک است. بازی موجب می‌شود که کودک احساسات و ارتباطات بیرونی اش را بیان

کند و همچنین موجب توسعه‌ی تمایلات، مهارت‌های ارتباطی و افزایش شادی و سازگاری کودک با محیط اطرافش می‌شود (گری ال. لاندرس، ۲۰۱۱).

بازی درمانی گروهی پیوند طبیعی دو درمان مؤثر است. بازی درمانی گروهی یک فرایند روان‌شناختی و اجتماعی است که در آن کودکان از طریق ارتباط با یکدیگر در اتاق بازی چیزهایی را در مورد خودشان یاد می‌گیرند. بازی درمانی گروهی برای درمانگر فرصتی را فراهم می‌کند تا به کودکان کمک کند که چگونه تعارضات را حل نمایند. اهداف کلی از مداخله بازی درمانی گروهی، کمک به مشارکت یادگیری، خود شاهدهی، مسئولیت، ابراز احساسات، احترام گذاشتن، پذیرفتن خود و دیگران و بهبود رفتارهایی چون مهارت‌های اجتماعی، عزت نفس و کاهش افسردگی است.

در سال‌های اخیر توجه به اختلالات روانی کودکان و پر اهمیت شمردن آن سیر فزاینده‌ای یافته است و دستاوردهای ارزنده‌ی بسیاری نیز حاصل شده، ولی هنوز کمبودها و نقایص بسیاری در این رابطه وجود دارد و با توجه به مطالب فوق، پژوهش در زمینه روش‌های مختلف درمان مشکلات رفتاری کودکان از اهمیت زیادی برخوردار است. به خصوص پژوهش در زمینه‌ی درمان شناختی - رفتاری برای درمان این اختلال به این دلیل که عوارض جانبی داروها را ندارد، مفید می‌باشد. از آن جایی که بازی برای کودکان همانند کلام برای بزرگسالان است و وسیله‌ای است برای بیان احساسات، برقراری روابط، توصیف تجربیات، آشکار کردن آرزوها و خودشکوفایی و به دلیل این که در ایران پژوهش‌های کمی بر روی مشکلات رفتاری کودکان انجام شده است، در درمان مشکلات رفتاری کودکان ترجیح داده شده است که از این روش استفاده شود و خلاء پژوهشی تا حدودی مرتفع گردد.

روش

جامعه، نمونه و طرح پژوهش

در این پژوهش تعداد ۲۰ نفر از کودکان پیش دبستانی شهرستان رشت که دارای مشکلات رفتاری بودند، به شیوه‌ی تصادفی ساده انتخاب شدند. بدین منظور ابتدا از بین کلیه‌ی مهدکودک‌های شهرستان رشت ۱۰ مهدکودک به طور تصادفی انتخاب گردید. سپس از مربیان مهدکودک‌ها خواسته شد تا با پرسشنامه‌ی مشکلات رفتاری کودکان پیش دبستانی، رفتار کودکان را ارزیابی کنند. پس از اجرای پرسشنامه، مشخص شد به طور کلی ۵۵ نفر از کودکان در این ۵ مهدکودک دارای مشکلات رفتاری شامل (پرخاشگری، بی‌توجهی و رفتارهای بچه‌گانه و گوشه‌گیری و اضطراب) هستند. از این تعداد ۵۵ نفر، ۲۳ نفر از کودکان به روش تصادفی ساده انتخاب شدند. ۳ نفر از کودکان از شرکت در پژوهش خودداری کردند و تعداد شرکت کنندگان به ۲۰ نفر کاهش یافت. دامنه‌ی سنی کودکان شرکت کننده از ۳ سال تا ۵ سال بود. ۱۱ نفر از کودکان شرکت کننده دختر و ۹ نفر پسر بودند. ۷ نفر از کودکان دارای وضعیت اقتصادی خوب ۱۲ نفر وضعیت اقتصادی متوسط و ۱ نفر وضعیت اقتصادی ضعیف بودند. شرکت کنندگان در دو گروه آزمایشی و گواه قرار گرفتند (۱۰ نفر آزمایشی و ۱۰ نفر گواه). گروه آزمایشی به مدت ده جلسه، تحت بازی درمانی گروهی واقع در اتاق بازی مرکز مشاوره (محل کار پژوهشگر) قرار گرفتند و گروه کنترل هیچ گونه بازی درمانی گروهی دریافت نکردند. به منظور جلوگیری از افت شرکت کنندگان، جلسات بازی درمانی گروهی ۳۰ دقیقه بود و همچنین جهت جلوگیری از تاثیر بازی‌های مهدکودک بر شرکت کنندگان، جلسات بازی درمانی با فاصله‌ی نزدیک (هر روز) برگزار شد. پس از اتمام جلسات بازی درمانی، پرسشنامه‌ی مشکلات رفتاری کودکان پیش دبستانی، مجدداً توسط مربیان مهدکودک‌ها به منظور سنجش رفتارهای کودکان تکمیل گردید.

ابزار پژوهش

در این پژوهش، از پرسشنامه‌ی محقق ساخته‌ی مشکلات رفتاری کودکان پیش دبستانی استفاده شد. این پرسشنامه دارای ۲۷ ماده می‌باشد. این پرسشنامه سه عامل پر خاشگری، بی توجهی و رفتارهای بچه گانه و گوشه گیری و اضطراب را مورد سنجش قرار می‌دهد. این پرسشنامه دارای روش نمره گذاری سه گزینه‌ای است و در آن، نمره‌ی صفر معرف گزینه‌ی هرگز، نمره‌ی ۱ معرف گزینه‌ی گاهی اوقات و نمره‌ی ۲ معرف گزینه‌ی بیشتر اوقات می‌باشد. هر قدر نمره‌ی آزمودنی در این پرسشنامه بیشتر باشد، معرف آن است که از مشکلات رفتاری بیشتری برخوردار است. به منظور اعتبار پرسشنامه به روش باز آزمایی، ۳۸ کودک به طور تصادفی انتخاب گردیدند و ۴ تا ۶ هفته پس از ارزیابی اولیه، مجدداً توسط همان مربیان ارزیابی شدند. ضریب اعتبار پرسشنامه برای عوامل اول تا سوم به ترتیب ۰/۶۷، ۰/۴۴ و ۰/۵۸ برای کل پرسشنامه، ۰/۶۴ است. ضرایب آلفا برای عوامل سه گانه به ترتیب ۰/۸۹، ۰/۸۰ و ۰/۷۰ است.

شیوه‌ی اجرا

جلسات بازی درمانی شامل ۱۰ جلسه‌ی ۴۵ دقیقه‌ای بود که با فاصله‌ی زمانی دو روز در میان در اطاق بازی مرکز مشاوره (محل کار پژوهشگر) اجرا شد.

شیوه‌ی اجرا به این صورت بود که ابتدا همه‌ی کودکان به صورت انفرادی به اطاق بازی مرکز مشاوره (محل کار پژوهشگر) آمدند و با محیط درمان و پژوهشگر آشنا شدند تا از اضطراب آنان کاسته شود.

جلسه‌ی اول: کودکان به یکدیگر معرفی شدند. در این جلسه به منظور ایجاد رابطه‌ی دوستانه و احساس امنیت بازی‌های پیشنهادی کودکان اجرا شد.

جلسه‌ی دوم: استفاده از لوگوهای اسباب بازی به منظور ایجاد حس همکاری گروهی در کودکان و از بین بردن رفتارهای گوشه گیری (کودکان به کمک پژوهشگر خانه‌ی بزرگی با لوگوها درست کردند و هر یک از کودکان در مورد رنگ و طرح خانه پیشنهاد دادند.

جلسه‌ی سوم: با استفاده از خمیر بازی کودکان تشویق به درست کردن اشکال مورد علاقه‌ی خود شدند در انتها در مورد اشکال ساخته شده اشان توضیح دادند و مورد تشویق سایر کودکان قرار گرفتند.

جلسه‌ی چهارم و پنجم: بازی موزیکال بر روی شرکت کنندگان اجرا شد (چرخیدن با صدای موزیک به دور صندلی و نشستن بر روی صندلی به محض قطع صدای موزیک، پیدا کردن شی پنهان شده توسط کودک با کم و زیاد کردن صدای موزیک).

جلسه‌ی ششم: با استفاده از کار دستی (کاغذ رنگی، قیچی، مقوا، چسب) بین آنها مسابقه‌ای اجرا شد و پس از اجرای مسابقه از کودکان، در مورد بهترین کار دستی نظرخواهی شد و در پایان همه‌ی کار دستی‌ها تشویق شدند.

جلسه‌ی هفتم و هشتم: با استفاده از عروسک‌های خیمه شب بازی رفتارهای پسندیده‌ی اجتماعی به کودکان آموزش داده شد.

جلسه‌ی نهم و دهم: با استفاده از بازی ایفای نقش (همانند تئاتر) کودکان رفتارهای اجتماعی مطلوب یاد گرفتند همچنین کودکان نقش‌های مورد علاقه‌ی خود را ایفا کردند و آرزوها و ایده‌های خود را در قالب نقش‌های بر عهده گرفته ابراز نمودند.

یافته‌ها

در این پژوهش تعداد ۲۰ نفر از کودکان سنین پیش دبستانی که دارای مشکلات رفتاری بودند انتخاب شده و به طور تصادفی در دو گروه آزمایش و کنترل جای گرفتند. در ابتدا دو گروه از لحاظ برابری واریانس‌ها مورد بررسی قرار گرفتند نتایج آزمون لون نشان داد که دو گروه کنترل و آزمایش از واریانس برابری برخوردارند و قابلیت مقایسه با یکدیگر را دارند.

[ارزش $F=6/64$ و $P=0/01$ در نمره کل]؛ [ارزش $F=0/06$ و $P=0/80$ در نمره پرخاشگری]؛ [ارزش $F=0/99$ و $P=0/33$ در نمره بی توجهی]؛ [ارزش $F=6/62$ و $P=0/01$ در نمره اضطراب].

جهت بررسی معناداری تفاوت نمرات پیش آزمون و پس آزمون در دو گروه کنترل و آزمایش از روش تحلیل کوواریانس استفاده شد.

با توجه به مقدار $F=145/514$ و $P=0/0001$ در نمره کل آزمودنی‌ها [و مقدار $F=204/86$ و $P=0/0001$ در نمره پرخاشگری] و مقدار $F=19/912$ و $P=0/0001$ در نمره بی توجهی [و مقدار $F=39/71$ و $P=0/0001$ در نمره اضطراب] مشخص شد که بازی درمانی تاثیر معناداری بر بهبود مشکلات رفتاری کودکان پیش دبستانی دارد.

بحث و نتیجه گیری

هدف از پژوهش حاضر اثربخشی بازی درمانی گروهی بر کاهش مشکلات رفتاری کودکان پیش دبستانی بود. همانطور که نتایج پژوهش نشان داد، بازی درمانی گروهی در کاهش مشکلات رفتاری کودکان مورد مطالعه موثر بوده است. به نحوی که میانگین نمره کلی مشکلات رفتاری در تمام شاخص‌های مشکلات رفتاری، (پرخاشگری، رفتارهای بچه گانه و اضطراب و گوشه گیری)، با توجه به آنچه که پرسشنامه ی مشکلات رفتاری می‌سنجد، پس از انجام مداخله‌های درمانی، کاهش یافته است. این نتایج با نتایج مداخلات شناختی _ رفتاری سایر پژوهشگران و درمانگران در رابطه با مشکلات رفتاری کودکان همخوان است. در مطالعه ای که توسط گالاگر (Gallagher) (۲۰۱۰) صورت گرفته است، بازی درمانی گروهی در درمان اضطراب و افسردگی موثر بوده است. سایر تحقیقات نل (Knell) (۱۹۹۹)، شافر (Schaefer) (۱۹۸۳)، اثربخشی مداخله ی شناختی _ رفتاری را در درمان مشکلات رفتاری کودکان و درمان کودکانی که مشکلات آنها به سبب محرک‌های تنش زای زندگی همچون طلاق، مرگ، جابه جایی و حوادث ایجاد شده نشان داده اند. نتایج پژوهش حاضر با پژوهش کدخدایی (۱۳۷۶)، ابوالقاسمی و همکاران (۱۳۸۴)، زارع و احمدی (۱۳۸۶) نیز همخوانی دارد.

بازی درمانی گروهی با کودکان، به طور خاص برای کودکان سنین پیش از دبستان و کودکان سنین آغاز مدرسه طراحی می‌شود و با تاکید بر مشارکت کودک در درمان و از طریق مورد توجه قرار دادن موضوعاتی چون کنترل، تسلط و پذیرش مسئولیت در قبال تغییر رفتار شخصی خویش، ایجاد می‌گردد. در این روش اعتقاد بر آن است که رفتار انطباقی حاصل تعامل بین افکار، احساسات و رفتار فرد است. بازی برای کودکان مفید است چون بازی موقعیت مناسبی برای تشخیص و درمان فراهم می‌کند. بازی بیشتر ناشی از انگیزه ی درونی است تا انگیزه ی بیرونی و این بازتاب درون کودک است. بازی موجب می‌شود که کودک احساسات و ارتباطات بیرونی اش را بیان کند و همچنین موجب توسعه ی تمایلات، مهارت‌های ارتباطی و افزایش شادی و سازگاری کودک با محیط اطرافش می‌شود (لاندرس، ۲۰۱۱).

پژوهش حاضر بر روی کودکان پیش دبستانی اجرا شد که جنسیت آنها هم‌تاسازی نشده بود. شاخص‌های مقیاس مشکلات رفتاری قابل مقایسه در دو گروه دختران و پسران است. پیشنهاد می‌شود در آینده پژوهش‌هایی با در نظر گرفتن هم‌تاسازی هر دو جنس انجام شود.

منابع

جلالی، سلیمه، آقایی، اصغری، مولوی، حسین، کار احمدی، مژگان (۱۳۸۷). تاثیر بازی درمانی گروهی بر هراس خاص کودکان ۵ تا ۱۱ ساله ی مراجعه کننده به درمانگاه‌های علوم پزشکی اصفهان. **مجله ی دانش و پژوهش در روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان)**، شماره ی ۳۸، زمستان ۱۳۸۷، صص ۲۵-۴۵

خزاعی، طیه، خزاعی، محمد، خزاعی، معصومه (۱۳۸۴). شیوع مشکلات رفتاری در کودکان شهر بیرجند. **مجله ی علمی دانشگاه علوم**

پزشکی بیرجند، دوره ی دوازدهم، شماره ی ۱ و ۲، صص ۷۹-۸۵

ساعتچی، محمود، کامکاری، کامبیز، عسگریان، مهناز (۱۳۸۹). **آزمونهای روانشناختی.** تهران، نشر ویرایش

کریمی، صغری (۱۳۶۹). بررسی اختلالات رفتاری کودکان. **مجله ی علوم پزشکی زنجان، سال دوم،** شماره ی ۱۷ ص ۳۴

ابوالقاسمی، عباس، نریمانی، محمد و کیامرثی، آذر (۱۳۸۴). بررسی میزان شیوع و هم ابتلایی اختلالهای رفتاری در دانش آموزان دوره ی ابتدایی

و ارتباط آن با پیشرفت تحصیلی. **مجله ی علم و فن آوری.** جلد چهارم. شماره ی ۳ و ۴

Dayle Jones, S.K (۲۰۰۹) **Group play therapy with sexually abused preschool children:** Group behaviors and Intervention Journal for special Group

Evans, S.W. Mullett, E. Weist, M.D , & Franz K. (۲۰۱۱) Feasibility of the mind matters school **mental health promotion program in American schools.** Journal of Youth and Adolescence, ۳۴, ۵۱_ ۵۸

Gil, E (۱۹۹۱) **Healing power of play working with abused children.** New York, Ng: the Guilford press

Wathington.H.R. Hahn, R A, Fugua, Whitley, D, S. Sipeta Crosloy A E, Johanson R. L Liberman, A, M, Mosci Chi E, Price L.N, Tuma, F. K, Halra, G, Chatto Padhyay, S. K (۲۰۰۸) **Interventions to reduce psychology harm from traumatic events among child and adolescents** American Journal of preventive Medicine (). ۲۸۷_ ۳۷

Landreth, G. L. (۲۰۱۱). **Play therapy: The art of the relationship.** New York, N.Y: Brunner Ruttledge.

Gallagher, M.H, Rabian. A.B. M.C Closkey, S.M. (۲۰۱۰) **A brief group cognitive-behavioural intervention for social phobia in childhood.** Journal of anxiety disorders (۱۸) ۴۵۹-۴۷۹.